

Тімченко О. В. доктор психологічних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України
<https://orcid.org/0000-0002-4836-7376>

Христенко В. Є. кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України
<https://orcid.org/0000-0002-4570-2394>

Кердивар В. В. PhD в галузі психології
Національний університет цивільного захисту України
<https://orcid.org/0000-0001-6560-6028>

СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ СИСТЕМНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

У статті проведено систематизацію та аналіз нормативно-правової і законодавчої бази України за останні 8 років, яка регулює такий складний процес, як організація і проведення психологічної реабілітації осіб, які приймали участь у бойових діях. Розглянутий сучасний стан проведення психологічної реабілітації особового складу сектору безпеки і оборони України та персоналу служб аварійного виклику України.

Ключові слова: психологічна реабілітація; учасник бойових дій; відновлення; психологічний супровід; реабілітація.

Вступ. Актуальність розроблення та впровадження проєктів, спрямованих на забезпечення поліпшення здоров'я учасників бойових дій, їхнього психологічного та морального стану, підвищення ефективності надання реабілітаційних послуг приводить до необхідності науково-теоретичного аналізу, обґрунтування та систематизації нормативно-правової бази регулювання відносин у сфері психологічної підтримки та надання реабілітаційних послуг. Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує значний інтерес науковців до даної проблеми.

Метою роботи був науково-теоретичний аналіз та систематизація нормативно-правової бази психологічної реабілітації учасників бойових дій.

Методи дослідження. Матеріалами дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, які стосуються психологічної реабілітації учасників бойових дій. В роботі використано емпірико-теоретичні методи дослідження: абстрагування, узагальнення; індукція та дедукція; історичний та логічний методи, аналіз та синтез.

Опрацьовані нами літературні джерела свідчать, що початком створення єдиної системної організації психологічної реабілітації учасників бойових дій в незалежній Україні можна вважати 2014 рік.

За реалізацію програми психологічної реабілітації учасників бойових дій відповідало Міністерство соціальної політики (Мінсоцполітики), при якому було створено спеціальний орган – Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (ДСУ СВВУ АТО), яка працювала з вересня 2014 року та мала в своїй структурі «Відділ соціальної, професійної адаптації та психологічної реабілітації» [1, 2].

На той час Міністерство вже мало позитивний досвід співпраці з міжнародними організаціями у цій сфері. Так, у рамках співробітництва України з НАТО було створено Ерастів фонд НАТО з медичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених в АТО, проведено спільний Міжнародний проєкт «Повернення до життя». Також, спираючись на досвід США та Хорватії, проводилася організація спеціалізованих реабілітаційних центрів для ветеранів, а з досвіду Ізраїлю – була запозичена модель національної мережі центрів забезпечення стресостійкості населення, в яких впроваджено систему психосоціальної підтримки осіб, які потребують невідкладної психологічної допомоги, а також психотерапії та психологічної реабілітації.

Неменше важливим був і проект «Україна – Норвегія», в межах якого була опрацьована програма «Перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців та членів їх сімей в Україні», який фінансувався Міністерством закордонних справ Королівства Норвегія. Як зазначалося, поряд з наданням допомоги в професійній і соціальній адаптації військовослужбовцям, ветеранам війни та членам їхніх сімей і сімей загиблих, проект повинен сприяти створенню в Україні державної системи адаптації. Проект був розроблений спільно NORD університетом та Міжнародним фондом соціальної адаптації з урахуванням рекомендацій швейцарської консалтингової компанії (Женевський центр демократичного контролю за збройними силами) DCAF. Метою проекту було зазначено: інтеграція моделі професійної перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей і сімей загиблих, розробленої в рамках проекту «Перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців та членів їхніх сімей в Україні» в період 2015-2019 років[3,4].

Відповідно до зазначених проблем щодо створення єдиної системи психологічної реабілітації воїнів АТО в Україні та міжнародного досвіду, у грудні 2016 року була запроваджена посада Уповноваженого Президента України з питань реабілітації учасників АТО, які одержали поранення, контузію, каліцтво а бо інші захворювання[5].

Відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) на основі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», було визначено основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та встановлено єдину систему їх соціального та правового захисту, надаючи військовослужбовцям та членам їх сімей комплекс державних соціально-правових гарантій.

В Законі зазначено, що у період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки

населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.

Встановлено, що відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків надання зазначеної допомоги коштами приймаючої сторони[6,7].

Проте варто відмітити, що першим підзаконним актом, покликаним вирішити проблему реадaptaції учасників АТО, був наказ командувача Національної гвардії України від 25 вересня 2014 року №303 «Про вдосконалення організації морально-психологічного забезпечення участі військових частин (підрозділів) Національної гвардії України в проведенні заходів антитерористичної операції».

І лише згодом, з метою вирішення нагальних питань реабілітації, була затверджена низка державних нормативно-правових актів, а саме: Указ Президента України від 18 березня 2015 року № 150/2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» та Розпорядження КМУ від 31 березня 2015 року № 359-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції».

Відповідно до цих документів в Україні створюються:

- база «Санаторного комплексу “Пуца-Озерна” центру психологічної реабілітації;
- Міжвідомча координаційна рада з питань психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції.

Починається створення в Україні системи психологічної реабілітації

учасників антитерористичної операції з урахуванням зарубіжного досвіду, починається розроблення та затвердження методичних рекомендацій щодо надання психологічної допомоги демобілізованим військовослужбовцям [8].

Відповідно до Указу Президента України №150/2015 та Розпорядження КМУ №359-р. (які були зазначені нами вище), було затверджено низку відомчих підзаконних актів стосовно організації медико-психологічної реабілітації воїнів АТО, а саме: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2015 року № 650 «Про затвердження Положення про міжвідомчу комісію з питань організації психологічної реабілітації постраждалих учасників антитерористичної операції» [9] та відповідно до пункту 4 Положення про МВС України, затвердженого постановою КМУ від 28 жовтня 2015 року № 878 [10], з метою організації системи психологічного забезпечення в Національній гвардії України було затверджено «Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України» [11]; Наказ від 09 грудня 2015 року № 702 Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах; наказ МО України від 09 грудня 2015 року № 703 «Про затвердження переліків медичних показань та протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України» [12]; накази МО України від 04 листопада 2016 року № 591 та від 17 липня 2018 року № 337 «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» [13]; наказ МОЗ України від 19 червня 2015 року № 351 «Про затвердження Плану заходів щодо медичної,

психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції» [14] та наказ МОЗ України від 23 лютого 2016 року № 121 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі» [15], в якому викладені протоколи, що регулюють лише вузькоспеціалізоване питання ПТСР та не враховують інші психологічні проблеми учасників АТО [16].

В наказі МО України від 09 грудня 2015 року № 702 «Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах» вже зазначається хто проводить реабілітацію:

- офіцери з морально-психологічного забезпечення (за їх наявності);
- офіцери-психологи (за їх наявності);
- психологи (за їх наявності);
- начальники медичної служби;
- військові священики (капелани) (за їх наявності).

Також надається перелік психологічних методик, які рекомендується використовувати, до яких входять наступні:

- Шкала оцінки впливу травматичної події;
- Методика самооцінки психофізіологічного стану (О.Кокун);
- Шкала депресії Бека;
- Методика «Стрес-фактори»;
- Опитувальник травматичного стресу (І.Котенев);
- Коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР;
- Шкала оцінки бойового досвіду;
- Методика «Диференціальна діагностика депресивних станів»;
- Особистісна шкала прояву тривоги Дж.Тейлор (у модифікації В.Норакідзе);

• Стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості [17].

Згодом світ побачив Наказ МО України від 04 листопада 2016 року № 591 «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України». У цьому документі наводиться перелік осіб, які проводять реабілітацію: це спільна команда фахівців у складі:

- лікуючого лікаря (який визначений керівником команди);
- психолога (психотерапевта);
- лікаря фізичної та реабілітаційної медицини;
- фізичного терапевта і за необхідності ерготерапевта чи інших фахівців.

У подальшому, на основі: Постанови КМУ від 12 липня 2017 року № 497 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації постраждалих учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» [18]; Розпорядження КМУ від 12 липня 2017 року № 475-р «Просхвалення Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року» [19] та Постанови КМУ від 27 грудня 2017 року № 1057 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб» [20] – було розпочато створення системного підходу щодо надання медико-психологічної допомоги та реабілітації учасників АТО.

Але, тільки у лютому 2018 року, за участю Мінсоцполітики, представників міжнародних організацій та безпосередньо професійної спільноти психологів, Верховна Рада України проголосувала за

законопроект № 7505, яким пропонувалося створити Міністерство у справах ветеранів, одним із головних завдань якого стало забезпечення адаптації та психологічної реабілітації ветеранів [21] війни та учасників АТО [22, 23, 24].

У подальшому це було затверджено Постановою ВРУ від 27 лютого 2018 року № 2294-VIII «Про звернення Верховної Ради України до Кабінету Міністрів України щодо створення Міністерства України у справах ветеранів – центрального органу виконавчої влади для забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни». Як зазначено на офіційному сайті міністерства, місією його роботи є: «Створити умови за яких кожний ветеран, члени його родини, вдови і сироти відчують захист і турботу держави та повагу і шану суспільства» [25].

У 2019 році вийшов наказ МВС України від 06 лютого 2019 року № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських».

В цьому наказі зазначається, що психопрофілактична робота реалізується шляхом комплексу психологічних, діагностичних, просвітницьких, практичних заходів та передбачає проведення цільових психодіагностичних досліджень, експрес-діагностики, консультування, заходів психокорекції, функціонування психотренінгових комплексів, кімнат психологічної саморегуляції, сприяння в організації та проведенні психологічної реабілітації працівників поліції, які перебували в екстремальних ситуаціях [26].

Початком створення медико-психологічної реабілітації персоналу структур, які виконують завдання в ситуаціях реальної загрози життю чи здоров'ю у мирний час, можна вважати прийняття у жовтні 2012 року Кодексу цивільного захисту України, який введений у дію у липні 2013 року. У Кодексі зазначається необхідність проведення заходів з реабілітації працівників, які

приймали участь у ліквідації надзвичайних ситуацій різного походження.

У Кодексі надається трактування поняття «медико-психологічна реабілітація» - комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації, передусім неповнолітніх осіб.

Також зазначається, що звичайні громадяни України і громадяни, які виконують завдання із запобігання або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту мають право на медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання ними фізичних і психологічних травм.

Для проведення медико-психологічної реабілітації при санаторно-курортних закладах незалежно від форми власності утворюються центри медико-психологічної реабілітації [27].

А для виконання поставлених завдань реабілітації, використовувалась територія створеного ще у 2013 році Медичного реабілітаційного центру «Одеський», який є багатопрофільним медичним центром з лікування хворих з хронічними захворюваннями та проведення медико-психологічної реабілітації.

На сайті реабілітаційного центру вказано що до медико-психологічної реабілітації входять наступні заходи:

- проведення психофізіологічного і психологічного обстеження на початку і по закінченню терміну лікування;
- ЛФК, теренкур, екскурсії, спортивні ігри;
- бальнеотерапія за показаннями;
- апаратна фізіотерапія (електросон, гальвано-грязь, франклінізація, дарсонваль) за показаннями;
- аромотерапія (композиція «Здоров'я», «Седативний», «Зміцнюючий»);

- фітотерапія (тоніфіт, іммунофіт);
- голкорексфлексотерапія;
- масаж (механічний релаксаційно-масажний комплекс або ручний) за показаннями;
- групова та індивідуальна психотерапія та психологічна корекція.

Наразі цей центр є єдиним в структурі ДСНС України, який проводить медико-психологічну реабілітацію працівників ДСНС України, які виконували завдання за призначенням в умовах реальної загрози життю чи здоров'ю [28].

У 2014 році вийшов наказ МВС України № 831 від 18 серпня 2014 року «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій».

У цьому документі зазначено, що медико-психологічна реабілітація включена до медичного забезпечення і здійснюється закладами охорони здоров'я ДСНС України.

Сформульовано поняття «Медико-психологічна реабілітація», яке трактується як комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації.

Також визначено хто і за яких умов може пройти безоплатний курс медико-психологічної реабілітації строком не менш як 14 днів [29].

Висновки. Таким чином, на другу половину 2022 року вже існує система медико-психологічної реабілітації для осіб, які приймали участь у бойових діях. Але ця система ще потребує удосконалення, особливо у сфері надання психологічної допомоги персоналу служб екстреного виклику, і, зокрема, персоналу Державної служби України з надзвичайних ситуацій, який виконував свої обов'язки в зоні проведення воєнних дій.

Питання психології

Список використаних джерел

1. Психологічна реабілітація воїнів АТО: Подроблиці державної програми [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ustymenkooleh.patrioty.org.ua/blogs/psykholohichna-reabilitatsiia-voiniv-ato-podroblytsi-derzhavnoi-prohramy-191202.html>
2. Реабілітація воїнів АТО: експерти розповіли про головні проблеми [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/v-ukraine-prakticheski-net-psihologicheskoy-reabilitacii-voinov-ato-1119218.html>
3. Проект «Україна–Норвегія» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp.gov.ua/news/12413.html?PrintVersion>
4. Норвегія-Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему (NUPASS) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/06%2009%202021/_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0.pdf
5. Указ Президента України від 1 грудня 2016 року № 536/2016 «Про Уповноваженого Президента України з питань реабілітації учасників антитерористичної операції, які одержали поранення, контузію, каліцтво або інше захворювання під час участі в антитерористичній операції» / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/5362016-20822>
6. Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/conv>
7. Закон України від 3 листопада 2006 року № 328-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-16>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 359-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-%D1%80#Text>
9. Наказ Мінсоцполітики України від 23 червня 2015 року № 650 «Про затвердження Положення про міжвідомчу комісію з питань організації психологічної реабілітації постраждалих учасників антитерористичної операції» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248608057>
11. Наказ МВС від 08 грудня 2016 року № 1285 «Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17>
12. Наказ Міноборони України від 09 грудня 2015 року № 703 «Про затвердження переліків медичних показань та протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15#Text>
13. Наказ Міністерства оборони України від 04 листопада 2016 року № 591 «Про затвердження Інструкції про організацію санаторнокурортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#Text>
14. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 2015 року № 351 «Про затвердження Плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ24793>
15. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23 лютого 2016 року № 121 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ25625>

Питання психології

16. Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 19 квітня 2017 р.) [упор. Журавель Я.В., Хопун О.С.; за ред. Семигіної Т.В.]. К. : Академія праці, соціальних відносин і туризму. 2017. 96 с.
17. Наказ Міністерства оборони України від 09 грудня 2015 року № 702 «Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text>
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 497 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації постраждалих учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2017-п#Text>
19. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 475-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2017-р#Text>
20. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1057 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-п#Text>
21. Інформаційний матеріал про визначення терміну ветеран [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=1040050>
22. Про реабілітацію інвалідів в Україні: закон України від 23 липня 2014 року № 1609-VII- ВР // Відомості Верховної ради України. 2014. № 36. С.1193 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-18/print>
23. Реабілітація військових АТО в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2572:reabilitatsiya-vijskovikh-ato-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
24. Рада у справах осіб з інвалідністю обговорила проблемні питання медичної, психологічної та професійної реабілітації учасників антитерористичної операції // Урядовий портал. 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250015823>
25. Постанова Верховної Ради України від 27 лютого 2018 року № 2294-VIII «Про звернення Верховної Ради України до Кабінету Міністрів України щодо створення Міністерства України у справах ветеранів - центрального органу виконавчої влади для забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-19#Text>
26. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лютого 2019 року № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19>
27. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5403-17#Text>
28. Наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 30 травня 2013 року № 365 «Про затвердження Статуту медичного реабілітаційного центру «Одеський» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dsns.gov.ua/upload/2/1/1/4/5/2021-11-3-911-statut-sanator-odes-bu.pdf>
29. Наказ Міністерства внутрішніх справ України №831 від 18 серпня 2014 року «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-14#Text>

References

1. Psykholohichnareabilitatsiivoiniv ATO: Podrobytsiderzhavnoiprohramy [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <http://ustymenkooleh.patrioty.org.ua/blogs/psykholohichna-reabilitatsiia-voiniv-ato-podrobytsi-derzhavnoi-prohramy-191202.html> (in Ukrainian)
2. Reabilitatsiivoiniv ATO: ekspertyrozpovilyproholovni problemy [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/v-ukraine-prakticheski-net-psihologicheskoy-reabilitacii-voinov-ato-1119218.html> (in Ukrainian)
3. Proekt «Ukraina–Norvehiia» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://www.msp.gov.ua/news/12413.html?PrintVersion> (in Ukrainian)
4. Norvehiia-Ukraina. Profesiinaadaptatsiia. Intehratsiia v derzhavnusystemu (NUPASS) [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/06%2009%202021/_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0.pdf (in Ukrainian)
5. UkazPrezydentaUkrainyvid 1 hrudnia 2016 roku № 536/2016 «ProUpovnovazhenohoPrezydentaUkrainy z pytanreabilitatsiichasnykivantyterorystychnooperatsii, yakioderzhalyporanennia, kontuziiu, kalitstvoaboinshezakhvoriuvanniapidchasuchasti v antyterorystychnioperatsii» / VerkhovnaRadaUkrainy [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://www.president.gov.ua/documents/5362016-20822> (in Ukrainian)
6. ZakonUkrainyvid 20 hrudnia 1991 roku № 2011-XII «Prosotsialnyi i pravovyizakhystviiskovosluzhbovtivtachenivyikhsimei» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/conv> (in Ukrainian)
7. ZakonUkrainyvid 3 lystopada 2006 roku № 328-V «ProvnesenniazmindodeiakhykhzakonodavchykhaktivUkrainy z pytanotsialnohozakhystuviiskovosluzhbovtiv, viiskovozoboviazanykhtarezervistiv, yakipryzvaninanavchalni (aboperevirochni) taspetsialnizbory, i deiakhykhinshykhosib» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-16> (in Ukrainian)
8. RozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainyvid 31 bereznia 2015 roku № 359-r «Prozatverdzhenniaplanuzakhodivshchodomedychnoi, psykholohichnoi, profesiinoireabilitatsiitasotsialnoiadaptatsiichasnykivantyterorystychnooperatsii» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
9. NakazMinsotspolitykyUkrainyvid 23 chervnia 2015 roku № 650 «ProzatverdzhenniaPolozhenniapromizhvidomchukomisiiu z pytanorhanizatsiipsykholohichnoireabilitatsiipostrazhdalykhchasnykivantyterorystychnooperatsii» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-p#Text> (in Ukrainian)
10. PostanovaKabinetuMinistrivUkrainyvid 28 zhovtnia 2015 roku № 878 «ProzatverdzhenniaPolozhenniaproMinisterstvovnutrishnikhspravUkrainy» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248608057> (in Ukrainian)
11. Nakaz MVS vid 08 hrudnia 2016 roku № 1285 «ProzatverdzhenniaPolozhenniapropsykholohichnezabezpechennia v NatsionalniihvardiiUkrainy» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17> (in Ukrainian)
12. NakazMinoboronyUkrainyvid 09 hrudnia 2015 roku № 703 «Prozatverdzhenniaperelikivmedychnykhpokazantaprotypokazandosanatornoholikuvannia i medychnoireabilitatsii v sanatorno-kurortnykhzakladakhZbroinykhSylUkrainy» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15#Text> (in Ukrainian)
13. NakazMinisterstvaoboronyUkrainyvid 04 lystopada 2016 roku № 591 «ProzatverdzhenniaInstruktsiiproorhanizatsiisanatornokurortnoholikuvannia, medychnoitamedyko-psykholohichnoireabilitatsii u ZbroinykhSylakhUkrainy» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#Text> (in Ukrainian)
14. NakazMinisterstvaokhoronyzdoroviaUkrainyvid 19 chervnia 2015 roku № 351 «ProzatverdzhenniaPlanuzakhodivshchodomedychnoi, psykholohichnoi, profesiinoireabilitatsiitasotsialnoiadaptatsiichasnykivantyterorystychnooperatsii» [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ24793> (in Ukrainian)
15. NakazMinisterstvaokhoronyzdoroviaUkrainyvid 23 liutoho 2016 roku № 121 «Prozatverdzhenniatavprovadzhenniamedyko-tekhnologichnykhdokumentivzistandartyzatsiimedychnoiodpomohypriposttravmatychnomustresovomurozlad

Питання психології

- i» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ25625> (in Ukrainian)
16. Aktualniproblemysotsialno-pravovohostatusosib, postrazhdalykhpidchasprovedennia ATO / MaterialyVseukrainskoinaukovo-praktychnoikonferentsii (Kyiv, 19 kvitnia 2017 r.) [upor. ZhuravelYa.V., Khopun O.S.; za. red. Semyhinoi T.V.]. K. : Akademiipratsi, sotsialnykhvidnosyn i turyzmu. 2017. 96 s. (in Ukrainian)
17. NakazMinisterstvaoboronyUkrainyvid 09 hrudnia 2015 roku № 702 «ProzatverdzhenniaPolozhenniapropsykhologichnureabilitatsiiuviiskovosluzhbovtivZbroinykhSylUkrainy, yakibralyuchast v antyterorystychniiooperatsii, pidchasvidnovlenniaboiezdatnostiviiskovykhechastyn (pidrozdiliv)» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text> (in Ukrainian)
18. PostanovaKabinetuMinistrivUkrainyvid 12 lypnia 2017 roku № 497 «ProzatverdzhenniaPoriadkuvykorystanniakoshtiv, peredbachenykh u derzhavnomubiudzhettidliadziiisnenniazakhodivshchodopsykhologichnoireabilitatsiipostrazhdalykhuchasnykiv antyterorystychniiooperatsiitapostrazhdalykhuchasnykivRevoliutsiiHidnosti» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2017-p#Text> (in Ukrainian)
19. RozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainyvid 12 lypnia 2017 roku № 475-r «ProskhvalenniaKontseptsiiDerzhavnoitsilovoiprohramy z fizychnoi, medychnoi, psykhologichnoireabilitatsii i sotsialnoitaprofesiinoireadaptatsiuchasnykivantyterorystychniiooperatsiinaperioddo 2022 roku» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2017-r#Text> (in Ukrainian)
20. PostanovaKabinetuMinistrivUkrainyvid 27 hrudnia 2017 roku № 1057 «ProzatverdzhenniaPoriadkuprovedenniapsykhologichnoireabilitatsiipostrazhdalykhuchasnykivRevoliutsiiHidnosti, uchasykivantyterorystychniiooperatsiitaosib, yakizdiisniuvalyzakhodyizzabezpechennianatsionalnoibezpeky i oborony, vidsichi i strymuvanniazbroinoiahresiiRosiiskoiFederatsii u DonetskiitaLuhanskiioblastiakh, chlenivykhsimeitachlenivsimeizahyblykh (pomerlykh) takykhosib» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-p#Text> (in Ukrainian)
21. Informatsiinyimaterialprovyznachenniaterminuveteran [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=1040050> (in Ukrainian)
22. Proreabilitatsiiuinvalidiv v Ukraini: zakonUkrainyvid 23 lypnia 2014 roku № 1609-VII- VR // VidomostiVerkhovnoiradyUkrainy. 2014. № 36. S.1193 [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-18/print> (in Ukrainian)
23. Reabilitatsiiviiskovykh ATO v Ukraini [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2572:reabilitatsiya-vijskovikh-ato-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (in Ukrainian)
24. Rada u spravakhosib z invalidnistiuobhovorylaproblemnipytanniamedychnoi, psykhologichnoitaprofesiinoireabilitatsiuchasnykivantyterorystychniiooperatsii // Uriadoviportal. 2017 [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250015823> (in Ukrainian)
25. PostanovaVerkhovnoiRadyUkrainyvid 27 liutoho 2018 roku № 2294-VIII «ProzvernenniaVerkhovnoiRadyUkrainydoKabinetuMinistrivUkrainyshchodostvorenniaMinisterstvaUkrainy u spravakhveteraniv - tsentralnohorhanuvykonavchoivladydliazabezpechenniaformuvanniatarealizatsiiderzhavnoipolityky u sferisotsialnohozakhystuveteranivviiny» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-19#Text> (in Ukrainian)
26. NakazMinisterstvavnutrishnikhspravUkrainyvid 06 liutoho 2019 roku № 88 «ProzatverdzhenniaPoriadkuorhanizatsiisystemypsykhologichnohozabezpechenniapolitseiskykh, pratsivnykivNatsionalnoipolitsiiUkrainytakursantiv (slukhachiv) zakladivvyshchoiosvityzspetsyfichnymumovamynavchannia, yakizdiisniuiutpidhotovkupilitseiskykh» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19> (in Ukrainian)
27. KodekstyvilnohozakhystuUkrainy [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5403-17#Text> (in Ukrainian)
28. NakazDerzhavnoisluzhbyUkrainy z nadzvychainykhshytuatsiivid 30 travnia 2013 roku № 365 «ProzatverdzhenniaStatutumedychnohoreabilitatsiinohotsentru «Odeskyi» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupudoresursu: <https://dsns.gov.ua/upload/2/1/1/4/5/2021-11-3-911-statut-sanator-odes-bu.pdf> (in Ukrainian)

29.NakazMinisterstvavnutrishnikhspravUkrainy №831 vid 18 serpnia 2014 roku «ProzatverdzhenniaPoriadkuorhanizatsii medychnohozabezpechennia v systemiDerzhavnoisluzhbyUkrainy z nadzvychainykh situatsii [Elektronnyiresurs] – Rezhyndostupudoresursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-14#Text> (in Ukrainian)

Summary

Timchenko O. Doctor of Psychological Sciences, Professor
National university of civil defence of Ukraine

Khrystenko V. Ph.D. in Psychology, Associate Professor
National university of civil defence of Ukraine

Kerdyvar V. Ph.D. in Psychology
National university of civil defence of Ukraine

CREATION OF A UNIFORM SYSTEMIC ORGANIZATION FOR THE PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF PARTICIPANTS OF COMBAT ACTIONS IN INDEPENDENT UKRAINE

Introduction. The urgency of developing and implementing projects aimed at improving the health of combatants, their psychological and moral state, increasing the effectiveness of providing rehabilitation services necessitates a scientific and theoretical analysis, justification and systematization of the legal framework for regulating relations in the sphere of psychological support and providing rehabilitation services. The analysis of the latest researches and publications shows the significant interest of scientists in this problem.

Purpose. The aim of the work was the scientific and theoretical analysis and systematization of the regulatory and legal framework for the psychological rehabilitation of combatants.

Methods. The research materials are legislative and normative legal acts that concern the psychological rehabilitation of combatants. Empirical and theoretical research methods are used in the work: abstraction, generalization; induction and deduction; historical and logical methods, analysis and synthesis.

Originality. The article systematizes and analyzes the legal and legislative framework of Ukraine over the past 8 years, which regulates such a complex process as the organization and conduct of psychological rehabilitation of persons who took part in hostilities. The current state of psychological rehabilitation of the personnel of the security and defense sector of Ukraine and the personnel of the emergency call services of Ukraine is considered.

Conclusion. Thus, by the second half of 2022, there is already a system of medical and psychological rehabilitation for persons who took part in hostilities. But this system still needs improvement, especially in the field of providing psychological assistance to the personnel of the emergency services, and, in particular, to the personnel of the State Emergency Service of Ukraine, who performed their duties in the war zone.

Keywords: psychological rehabilitation; combatant; recovery; psychological support; rehabilitation.

Received/Поступила: 10.11.22.